

BURSA'NIN TARİHİ MAHALLELERİ II

HOCATAŞKIN, KURTOĞLU, MEYDANCIK, NAMAZGAH, YEŞİL

BURSA YEŞİL CAMİ-İ ŞERİF VAKFIYESİ

Doç. Dr. Salih PAY*

Bursa'daki vakıf eserlerden biri de Yeşil Cami'dir. Yeşil Cami, tarihte *İmaret-i Sultan*, *Sultan İmaret*, *Sultaniye İmaret*, *Sultan Mehmed Han İmaret* ve *Yeşil İmaret* adlarıyla anılmış olan Yeşil Külliyesi'nin bir ünitesidir¹.

Yeşil Cami, beşinci Osmanlı padişahı Çelebi Sultan Mehmed (816–824/1413–1421) tarafından yaptırılmıştır. *Gıyaseddin ve kırışçı*² ya da *güreşçi*³ lakapları bulunan Çelebi Mehmed, Yıldırım Bayezid'in (1389–1402) Devlet Hatun adlı eşinden olan çocuklarından. Doğum tarihi, doğum yeri⁴ ve annesinin kimliği⁵ hakkındaki bilgiler ihtilaflıdır. Yıldırım Bayezid'in 1402'de Ankara Savaşı yenilgisinden sonra, şehzadeler arasında yaşanan saltanat mücadelesinden galip çıkan Çelebi Sultan Mehmed, 1413 yılında ülkeye tek başına

hâkim olmuş ve devletin birliğini yeniden sağlamıştı. Fetret Dönemi'ndeki 10 yıl, 11 ay, 8 gün de eklendiğinde toplam 18 yıl, 9 ay, 7 gün saltanat süren Çelebi Sultan Mehmed, Edirne civarında avlanırken rahatsızlanmış ve Mayıs/Haziran 1421'de vefat etmiştir. Ölüm döşeğinde iken: "Tiz ulu oğlum Murad'ı getirin. Ben hod bu döşekten kurtulmazım. Murad gelmeden ben ölürüm, memleket biri birine tokuşur. Tedarük edin, benim vefatım duyulmaya!" diye vasiyet ederek ülkenin yeni bir saltanat mücadelesine girmesine meydan vermemiş ve vefat haberi 41 gün saklanmıştı⁶. Çelebi Sultan Mehmed, devletin birliğini yeniden sağlaması ve Fetret Dönemi'nden sonraki padişahların kendi neslinden gelmesi sebebiyle, Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu olarak kabul edilir⁷. Altı oğlu ile yedi kızı vardır. Oğullarının en büyüğü Murad olup diğerlerinin adları Mustafa, Kasım, Ahmed, Yusuf ve Mahmud; kızlarının adları Selçuk, Hafsa, Sultan, Ayşe ve Hatice'dir. İki kızının adları ise tespit edilememiştir⁸.

Çelebi Sultan Mehmed, hayır ve din ile ilgili müesseseler inşa etmesi bakımından Selçuklu Sultanı Alaaddin'le, âlimlere ve Kur'an âşıklarına olan cömertliği bakımından da Mısır Sultanlarıyla mukayeseye edilmiştir⁹. Nitekim o, Osmanlı padişahları arasında Mekke ve Medine'ye ilk defa

*Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

1Geniş bilgi için bk. Pay, Salih, *Kuruluşundan Günümüze Yeşil Külliyesi*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2010.

2Kırışçı, çelebi veya Yunanca genç, efendi anlamlarına gelen *kyrtsez* kelimesinden türetilmiştir. Bk. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Mehmed I", *İA*, Milli Eğitim Basımevi, c. VII, İstanbul ts., ss. 496 – 506, s. 496.

3Hayrullah Efendi, güreş tutmanın, doğu ülkelerinde kahramanlığa işaret sayıldığını; çok iyi bir güreşçi olan Çelebi Mehmed'in başarılı olmasında bunun da etkisinin bulunduğunu belirtmiştir. Bk. Hayrullah Efendi, *Devlet-i Aliye-i Osmâniye Tarihi*, c. VI, İstanbul 1288, s. 75.

4Bursa'da veya Edirne'de, 1375, 1379, 1380, 1386, 1387, 1388, 1389, 1390 veya 1391 yılında doğduğu rivayet edilmektedir. Bk. Danişmend, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I-VI, İstanbul 1971–1976, I, 84, 182; Uzunçarşılı, a.g.mad., s. 496.

5Çelebi Mehmed'in annesi olarak bilinen Devlet Hatun'un kimin kızı olduğu ihtilaflıdır. Bazı kaynaklarda Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın kızı (Danişmend, a.g.e., I, 64), bazılarında ise Abdullah isimli bir şahsın kızı olduğu belirtilir. Ayverdi, kabir taşında baba isminin yazılmaması olmasını, babasının hanedan üyesi olmadığı şeklinde değerlendirmiştir. Bk. Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi Mehmed ve II. Sultan Murad Devri*, Baha Matbaası, İstanbul 1972, II, 190.

6Oruç b. Âdil, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, nşr. Franz Babinger, Hannover 1926, s. 46; Öztuna, Yılmaz, "Mehmed I", *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1976, c. XXIII, ss. 384–390, s. 388.

7Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa Külliği*, I-IV, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel no: 4519–4522, IV, 379; Danişmend, a.g.e., I, 85, 168; Pay, Salih, *Bursa İvaz Paşa Külliyesi*, Eğitim-San Yayınları, Bursa 1996, s. 37.

8Uzunçarşılı, a.g.mad., s. 506.

9Hammer, Baron Joseph Von Purgstall, *Osmanlı Devleti Tarihi* (trc. Mehmed Atâ, yay. haz. Mümin Çevik-Erol Kılıç), Üçdal Neşriyat, I-XVI, İstanbul 1983, II, 432.

surre¹⁰ gönderen padişah olarak kabul edilir¹¹. Ayrıca Yeşil Külliyesi'nin abidevi bir eser olması, onun sahip çıktığı ilim ve sanat erbabının şükran nimeti olarak görülebilir. O, ilim sahiplerini desteklemenin yanında, onların eserlerine de değer vermiş ve şahsına ait bir kütüphane oluşturmuştur. Nitekim Ünver, yirmiden fazla kitapta onun imzasının bulunduğunu bildirmektedir¹².

Çelebi Sultan Mehmed, babası Yıldırım Bayezid'in vefatından sonra parçalanmış devleti yeniden kurmak için kardeşleriyle mücadele ederken, bir yandan zamanla tahribata uğramış olan Orhan Camii ve Ulucami gibi atalarının inşa ettiği eserleri ihya etmeye çalışmış, diğer taraftan da büyük külliyeler ve hayır kurumları yapmaya başlamıştı¹³. Bursa Hisarı'nın Kırk Merdiven'den yukarıya çıkan yokuşun başında olan Saltanat Kapısı¹⁴ ve civarındaki kale bentlerini de Çelebi Mehmed yaptırmıştır¹⁵. Onun başta Bursa ve Edirne olmak üzere Amasya, Söğüt, Dimetoka, Hayrabolu ve Merzifon gibi şehirlerde cami, medrese, türbe, saray, han, çarşı gibi çok sayıda vakıf eserleri bulunmaktadır.

Bilindiği gibi birer vakıf eseri olan külliyelerin bünyesinde

bulunan yapılardan cami, medrese, mektep ve imaret (aşhane) gibi doğrudan doğruya kendisinden istifade edilenlere *müessesât-ı hayriye* ya da sadece *hayrât* veya *meberrât*; bunların masraflarını karşılamak üzere vakfedilmiş olan menkul ve gayrimenkul mallara genel olarak *müstegallât*¹⁶; müstegallâtın ev veya dükkân gibi bina nitelikli olanlarına da *müsakkafât*¹⁷ adı verilmektedir. Gerek hayrat ve gerekse müstegallât müesseseleriyle birlikte ele alındığında, imaretlerin ne sadece hizmet üretilen, ne de gelir getiren binalardan oluştuğu söylenebilir. Külliye; gelir kaynaklarını temsil ettiği kadar, hizmet üretilen ve bu hizmetin sunulduğu kişiler itibarıyla, toplumun çeşitli kesimleriyle farklı derecelerde ilişkileri bulunan bir müessesedir. İmaratların uzun ömürlü olmasında Osmanlı vakıf sisteminin ebedilik ilkesi ile birlikte dokunulmazlığa da sahip bulunmasının ileri derecede katkısı olmalıdır. Çünkü bu anlayış, Osmanlı imar sistemini vakıf sistemi ile birleştirmiş, imar ve şehircilik konusunda hayır sahiplerinin pek çok tesis oluşturmada önemli bir teşvik unsuru olmuştur¹⁸. Bu sebeple tüm Osmanlı kentlerinin ayrılmaz bir parçası olan imaretler, kentlere özgün niteliklerini kazandırmış ve son dönemlere kadar Anadolu ve Balkan kentlerinin genel görünüşünü belirlemiştir¹⁹.

Osmanlı döneminde bir vakfın üç aşamadan geçtikten sonra tesis edilebildiği bilinmektedir. Buna göre önce kurulacak vakfın fikrî tasarımı yapılıyor, sonra seçilen amaçlar doğrultusunda hizmet binaları inşa ettiriliyor ve hizmetlerin sürekliliğini sağlamak için gerekli olan gelir kaynakları belirleniyordu. Üçüncü aşamaya gelindiğinde vakfiye hazırlanıyor ve mahkemenin onayına sunuluyordu. Mahkemelerce kurulması uygun görülen vakıfların vakfiyeleri,

10 Surre, para kesesi yerinde kullanılan bir tabirdir. Osmanlı Devleti tarafından her sene hac mevsiminde Haremeyn (Mekke ile Medine) halkına gönderilen paraya da Surre-i Hümayûn denilmiştir. Zamanla *surre alayı* denilen merasimler düzenlenmeye başlamıştır. Bk. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, I-III, İstanbul 1993, III, 280; Atalar, Münir, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, 9-11.

11 Âlî, Gelibolulu Mustafa, *Künhü'l-Ahbâr*, c. V, İstanbul 1277, s. 181; Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcu'l-Tevârih*, I-II, Tabhâne-i Âmire, İstanbul 1279-1280, II, 304; Evliyâ Çelebi, Mehmed Zillî b. Derviş, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmeşi*, İkdâm Matbaası, I-XI, İstanbul 1314, II, 43; Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat* (sad. Neşet Çağatay), TTK, I-IV, Ankara 1992, c. I-II, s. 33.

12 Ünver, Süheyl, "İkinci Selime Kadar Osmanlı Hükümdarlarının Hususî Kütüphaneleri Hakkında", *IV. Türk Tarih Kongresi Ankara 10-14 Kasım 1948*, TTKY, Ankara 1952, ss. 294-312, s. 300; Ünver, Yeşil *Türbesi Mihrâbı (824 - 1421)*, TEGE Laboratuvarı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1955, s. 12.

13 Ülken, a.g.m., s. 24.

14 Ayverdi, a.g.e., II, 136; Gabriel, Albert, *Une Capitale Turque Brousse Bursa*, I-II, Paris 1958, II, 27; Maydaer, Saadet, *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa'da Bir Semt Hisar*, Emin Yayınları, Bursa 2009, s. 178.

15 Ayverdi, a.g.e., II, 136.

16 Akgündüz, Ahmet, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, TTKY, Ankara 1988, s. 209 vd.

17 Berki, Ali Himmet, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Ankara 1966, s. 41.

18 Cezar, Mustafa, "Osmanlı Klasik Dönem İmar Sistemi", *IX. Türk Tarih Kongresi (21-25 Eylül 1981)*, c. III, Ankara 1989, ss. 1395-1415, s. 1405. Vakıf hakkında geniş bilgi için bk. Yediyıldız, Bahaeddin, "Vakıf", *İA*, Milli Eğitim Basımevi, c. XIII, İstanbul 1986, c. XIII, ss. 153-172.

19 İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, trc. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 148.

mahkemede tutulan defterlere mahkemedeki şahitleriyle birlikte istinsah ettiriliyor ve orijinal nüsha vakfı kuran kişiye iade ediliyordu²⁰. Vakfiyeler ancak bu aşamalardan geçtikten sonra resmiyet kazanıyorlardı²¹.

Vakıfların vâkîfî (vakfedeni) tarafından hazırlanmış nizamnamesi olan vakfiyeler²², genellikle dua cümleleriyle başlamakta; *hayrât*'in çeşidi ve kurulduğu yer, *akarât*'in (gelir kaynakları) çeşidi ve bulunduğu yer, kurumda görev yapacak ve gelirlerden yararlanacak kişilerin niteliği ve sayısı, ayrıntıları ve öncelikleriyle birlikte *masrafât* (harcamalar), müessesenin yönetimiyle ilgili olarak öngörülen genel prensip ifadeleriyle devam etmekte; oluşturulan sistemi değiştirme veya iptal etme gibi olumsuzlukları önlemeye yönelik *beddua* cümleleri ile son bulmaktadır²³.

Bütün vakıf sahiplerinin vakfetmiş oldukları eserler için düzenlediklerine benzer şekilde, bir çok yerde hayratı bulunan Çelebi Mehmed de Bursa'daki vakıf eserleriyle ilgili bir vakfiye hazırlatmıştır. Ne var ki bugüne kadar orijinaline ulaşılamayan²⁴ ve Bursa Mahkeme Defterleri'nde de bir örneğine rastlanmayan vakfiyenin²⁵ tek sureti, 32cm. x740cm. boyutlarında bir tomar halinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi Muallim Cevdet Fermanlar kısmında *Bursa Yeşil Câmi-i Şerif Vakfiyesi* adıyla kayıtlı bulunmaktadır²⁶. Söz konusu surete, orijinal vakfiyede yer

alan tasdikler nakledilmiş olmasına rağmen şahit imzaları kaydedilmemiştir. Sülûs tarzında yazılmış olan vakfiye sureti, tasdik kısmı hariç 260 satırdan ibarettir²⁷.

Bu çalışmada vakfiyede yer alan dua cümleleri ile vakfın gelir kaynakları arasında bulunan dükkân, köy veya tarlaların sınırlarına dair açıklamalara yer verilmemiş; vakfedilen hayrat ve akarat, vakıfta görev yapacak kişiler ile bunlarda aranan nitelikler ve alacakları ücret ana hatlarıyla belirtilmiştir.

Yeşil Cami Vakfiyesi'ne göre Yeşil Evkafı'nın hayrat ve akarat birimleri arasında bir cami (Yeşil Cami), iki mescit (İpek ve İvaz Paşa hanlar içinde), bir medrese (Sultaniye Medresesi), bir imaret (Yeşil İmareti), iki türbe (Yeşil Türbe ve Devlet Hatun Türbesi), üç han (Yeşil Han, İpek Hanı ve İvaz Paşa Hanı), bir hamam (Bergama'da olup Beybars (بکبار) adıyla meşhurdur), Kazzazlar (41), Sofçular (16), Dellâllar (14), Bakkallar (5), Bakırcılar (8), Bakırcılar (7), Boyacılar (3) çarşılarında toplam 96 dükkân ile Bursa'da İpek Hanı'nın batısı ile Bergama'da Balıkçılar Çarşısı'nda yer alan (sayıları belirtilmemiş) dükkânlar bulunmaktadır. Yukarıda görüldüğü üzere Yeşil Evkafı arasında yer alan birimlerden cami, medrese ve imaret ile türbe ve hanlardan biri aynı yerde; türbelerden diğeri caminin kuzeyinde, Meydancık yakınlarında; hanlardan ikisi ve çarşılar, Bursa şehrinin ticaret merkezini oluşturan Yıldırım Bedesteni civarında; dükkânların çoğu yine Bedesten yanında, bir kısmı ise Bergama'da; mescitler İpek ve İvaz Paşa hanlarının içinde; hamam ise Bergama'dadır²⁸. Vakfiyede, külliyyeye ait birimlerin fizikî özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple külliyyenin birimlerinden cami, medrese ve türbe gibi büyük ölçüde orijinalliğini kaybetmemiş olanlar mevcut durumları, çeşitli eserlerdeki bilgiler ve tamir kayıtları esas alınarak; diğerleri ise kaynaklarda ve özellikle

20 Öztürk, Nazif, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Türkler*, ed. Hasan Celâl Güzel - Kemal Çiçek - Salim Koca, YTY, I-XX, Ankara 2002, c. X, ss. 433-446, s. 434.

21 Pay, Salih, "İvaz Paşa'nın Bursa Vakfiyesi", *Gümüşlü'den Günümüze Osmanlı Kültüründe Bursa*, İstanbul 2003, ss. 123-137, s. 126.

22 Kazıcı, Ziya, *İslâm Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1991, s. 187; Kazıcı, Ziya, *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1999, s. 275.

23 Öztürk, Nazif, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, TDVY, Ankara 1995, s.22-23; Pay, Salih, *İvaz Paşa'nın...*, s. 126.

24 Köprülü, ulaşılabilen orijinal vakfiyelerin oldukça sınırlı sayıda ve nispeten de yakın zamanlara ait olduğunu belirtir. Bk. Köprülü, Fuad, "Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti", *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, c. I, Ankara 1938, ss. 1-6, s. 4.

25 Kepecioğlu da Bursa Mahkeme Defterleri de dâhil vakfiyeye hiç bir yerde rastlamadığını belirtmektedir. Bk. Kepecioğlu, BK, IV, 380.

26 *Bursa Yeşil Câmi-i Şerif Vakfiyesi (BYCV)*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Atatürk Kitaplığı, İstanbul Kitaplığı Bölümü, MC_Fr_000005.

27 Vakfiyenin bazı yerlerinin tercümesi için bk. Ayverdi, a.g.e., II, 49-50. Vakfiyenin tam metin neşrine yönelik çalışmalar Prof. Dr. Mehmet Yalar, Doç. Dr. İsmail Güler ve Dr. Şener Şahin'den oluşan bir heyetle birlikte yönetimimizde devam etmektedir.

28 *BYCV*, satır no (st.n.) 39, 40, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 56, 60, 65, 66, 67, 68.

de tamir belgelerinde yer alan bilgiler çerçevesinde tanınabilmektedir. Çelebi Mehmed'in Bursa'daki vakıf eserlerinden Yeşil Mahallesi'nde bulunan birimlerinden sadece Yeşil Hanı tamamıyla yok olmuş ve günümüze kadar ulaşamamış; imaretin büyük bölümü yıkılmış; cami, medrese ve türbe yüzyıllar boyunca yapılan tamirler sebebiyle bazı özelliklerini kaybetmiştir. Bergama'daki hamam hakkında ise herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Muhtemelen yıkılmış olmalıdır. Yeşil Külliyesi'nin gelir kaynakları arasında yer alan ve Bedesten civarında olan İpek ve İvaz Paşa hanları da ancak yapılan restorasyonlar sayesinde günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Yine vakfiyeye göre vakfın gelir kaynakları arasında bazı şehir ve köylerden alınan kira ve vergiler ile buralardan hasat edilen ürünler de vardır. Bu tür gelirler Kite (Ürnlü) ve Kite'ye bağlı Tansarı (Dansara, İrfaniye) ve Görükle; İnegöl'e bağlı Edebüni (أديبوني, اديبوني) ve Şib Ali (Şipali); Bilecik'e bağlı Bahnehor (بانهور, بانهور), Küplü ve Aleksi; Yarhisar'a bağlı Keramiye (Karaamca); Yenişehir'e bağlı Çeltikçi ve Boğaz; Aydıncık'a bağlı Erdek; Gebze'ye bağlı Darıca; Bursa'ya bağlı Müminece köyü (مومينجه) ile Müminece civarında bulunan altı parça tarladan sağlanmaktaydı. Muhasebe defterlerinin bir kısmında yer alan bilgilerden anlaşıldığına göre külliyenin gelir kaynakları arasında olup da isimleri vakfiyede belirtilmemiş olan bazı köyler daha vardır. Bunlar Kite'ye bağlı Kayapa²⁹ ve Tahtalı³⁰, Yarhisar'a bağlı Karaamca³¹ ve Aydıncık'a bağlı **ادی**³² köyleridir. Kaynaklarda bu köylerin hangi tarihte ve ne şekilde vakfa bağlandıklarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak bunlardan Yarhisar'a bağlı Karaamca köyü, büyük ihtimalle vakfiyede Keramiye adıyla belirtilen köy olmalıdır. Kite'ye bağlı Kayapa ve Tahtalı köyleri de vakfiyenin düzenlendiği dönemde vakıf sınırları içinde kalmalarına rağmen çeşitli nedenlerle kendilerinden müstakil olarak sözedilmeyen yerler olarak değerlendirilebilir.

İsmi tam olarak okunamadığı için Aydıncık'a bağlı **ادی** köyüyle ilgili makul bir açıklama yapılamamıştır.

Yeşil Evkafı'na ait dükkân ve hanlar ile köylerden elde edilen gelirlerin nerelere ve ne miktarda sarf edileceği vakfiyede ayrıntılı bir şekilde yer alan hususlardandır. Bütün harcamalar mütevellinin sorumluluğunda olmakla birlikte mütevellî, sadece vakfiyede belirtilen esasları uygulamakla yükümlü olup, keyfî tasarruf yetkisine sahip değildir. Vakfiye esas alındığında külliye bütçesinden yapılacak olan harcamaların **bakım ve onarım**, **imaret** ve **personel** masrafları olmak üzere üç kısma ayrıldığı görülmektedir.

Bir kurumun, kuruluş amaçlarını gereği gibi karşılayabilmesinin, bünyesindeki bütün unsurların faal olmasına bağlı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebeple vâkıf da vakıf bütçesinde toplanacak olan gelirlerin öncelikli olarak zaviye (Yeşil Cami) ile medresenin (Sultaniye Medresesi) daha sonra han (İpek ve İvaz Paşa hanları), çarşı ve dükkânlardan oluşan musakkafâtın tamirine harcanmasını şart koşmuştur³³. Aslında, diğer külliyelere ait vakfiyelerde de benzer ifadeler bulunmaktadır³⁴. Vakfiyeye göre, gelirlerin ve hizmetlerin takibi kadar, ihtiyaç duyulduğunda tamir, bakım ve onarım işleri de mütevellinin sorumluluğuna verilmiştir. Mütevellî, tamir işlerinde, **onarım önceliği** prensibini uygulamak durumundadır. Buna göre, çarşı ve han gibi gelir kaynaklarının tamiri, cami ve medrese gibi hizmet birimlerinden önce gelmiştir. Bilindiği gibi vakıf müesseselerinde devamlılık esası bulunmaktadır. Bu sebeple vâkıflar, inşa ettikleri eserlerin ayakta kalmasına büyük önem vermişler; oluşturdukları vakfiyelerde, kurumun yok olmasını önleyici tedbirleri de belirtmişlerdir³⁵. Arşiv belgelerinde karşılaşılan rakabe uygulamaları bu tür tedbirlere örnek

33 BYCV, st.n. 196-197.

34 Bakırer, Ömür, "Vakfiyelerde Binaların Tamirâtı ile İlgili Şartlar ve Bunlara uyulması", *Vakıflar Dergisi*, c. X, Ankara 1973, ss. 113-126, s. 116.

35 Kunter, Halim Baki, "Türk Âbidelerinin İdare, Muhafaza, Bakım ve Onarımı Mevzuunda Tatbik Edilmiş Olan Esaslar", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi Ankara 19-24 Ekim 1959*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Enstitüsü Yayınları, Ankara 1962, ss. 260-269.

gösterilebilir³⁶. Şayet külliye ait bütün birimler yıkılıp, alınan tedbirlere rağmen gelirler, bunların yeniden inşasına imkân tanımaz ve tamamen yok olursa, gelirlerin fakir ve miskinlere sadaka olunması vasiyet edilmiştir³⁷. Vakfiyeye göre vakfın ikinci derecedeki harcama kalemini imaretteki erzak harcamaları oluşturmaktadır. Bu amaçla imarete hazırlanacak yemeğin et, pirinç ve ekmek masraflarına günlük 400 dirhem, yemek için gerekli olan diğer malzemelere ise günlük 40 dirhem ayrılmıştır³⁸. Vâkıfın vakfiyede belirlediği sıralamaya göre üçüncü derecedeki harcama kalemini mürtezıkaya (vakıf gelirlerinden ücret alanlar) verilen aynî ve nakdî tahsisat oluşturmaktadır. Bunlar da vakfiyede en ince teferruatına kadar belirtilen hususlardandır³⁹. Aşağıdaki tabloda ödeme yapılacak görev türü, hizmetin yürütüleceği birim ile ödeme miktar ve çeşitleri vakfiyede yer alan sıra esas alınarak gösterilmiştir:

Görev Çeşidi	Kişi Sayısı	Görev Yeri	Nakdî ve Aynî Ücretler (Günlük/Aylık)	st.n.
şeyh-i zaviye	1 kişi	zaviye	y.15 drh. + ş. 1 md. hinta + 1 md. şair + ½ md.erz	209
imam	1 kişi	zaviye	y. 4 drh. + ş. 1 md. hinta + 1 md. şair + ¼ md.erz	211
müezzin	1 kişi	zaviye	y. 2 drh. + ş. 1 md. hinta	212
ferraş	2 kişi	zaviye	y. 1 drh. + ş. 1 md. hinta	(her birine) 213
bevvap	1 kişi	zaviye	y. 2 drh. + ş. 1 md. hinta	214
tabbah	4 kişi	zaviye	y. 1 drh.	(her birine) 215
ser tabbah	1 kişi	zaviye	y. 2 drh. + ş. 1 md. hinta	216
nakip	2 kişi	zaviye	y. 2 drh. + ş. 1 md. hinta	(her birine) 216
ambardar	1 kişi	zaviye	y. 2 drh.	217
habbaz	5 kişi	zaviye	y. 1. ¼ drh.	(her birine) 218
cabi	3 kişi	zaviye	y. 2 drh. + ş. 1 md. hinta + 3 md. şair	(her birine) 219
harekdar	3 kişi	zaviye	y. 2 drh. + ş. 1 md. hinta (merkepçi)	(her birine) 220
mimar	2 kişi	zaviye	y. 2 drh. + ş. 1 md. hinta	(her birine) 221
cüzhan	29 kişi	zaviye	y. 2 drh.	(her birine) 221
reis-i eczahan	1 kişi	zaviye	y. 3 drh. + ş. 1 md. hinta	223
sirâcî	2 kişi	zaviye	y. 1 drh.	(her birine) 224
kâtib	1 kişi	zaviye	y. 3 drh.	225
müderis	1 kişi	medrese	y.20 drh. + ş. 3 md. hinta + 1 md. şair	226
muid	2 kişi	medrese	y. 5 drh. + ş. 1 md. hinta	(her birine) 229
talebe	30 kişi	medrese	y. 2 drh. + 2 adet zaviye ekmeği	(her birine) 232
bevvap	1 kişi	medrese	y. 1 drh. + ş. 1 md. hinta	233
ferraş	1 kişi	medrese	y. 1 drh. + ş. 1 md. hinta	233
nüssâk	-	t.s.	y. 4 drh.	(âbidler) 237
cüzhan	6 kişi	t.s.	y. 1 drh.	(her birine) 237
mütevelli	1 kişi	zaviye	tamirden artanın 1/20'si	241

t.s.: türbe-i sefid, ak türbe (devlet hatun türbesi); y.: yevmi (günlük); drh.: dirhem st.n. : vakfiyedeki satır numarası; ş.: şebri (aylık); md.: müd

36 Hızlı, Mefail, "Osmanlı Vakıf Sisteminde "Rakabe", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. VI, sy. 6, 1994, Bursa 1998, ss. 53-70.
 37 BYCV, st.n. 245.
 38 BYCV, st.n. 198-200.
 39 BYCV, st.n. 209-241.

Vakfiyede önce zaviyenin yönetiminden sorumlu olan *bir şeyh*; sonra cami görevlileri *bir imâm, bir müezzin, iki ferraş* ve

bir bevwap; bunlardan sonra aşevi personeli *bir baş aşçı, dört tabbah, iki nakip ve beş habbaz*; daha sonra genel görevliler *üç câbî, üç harekdar, iki mimar, iki sirâcî ve bir kâtib* ile akabinde türbede hizmet edecek olan *bir baş müezzin ile yirmi dokuz cûzhana* yer verilmiş ve bunların tamamının görev yeri de *zaviye* olarak belirtilmiştir. Bunlardan sonra sırasıyla *bir müderris, iki muid, otuz talebe, bir bevwap ve bir ferraşa* yer verilmiş ve hizmet yerleri de *medrese* olarak gösterilmiştir. Son üç görevliden sayıları belirtilmemiş olan *nüssâk* ile diğer *altı cûzhanın* görev yeri *Türbe-i Sefîd* (Ak Türbe, yani Çelebi Mehmed'in annesine ait Devlet Hatun Türbesi)'dir. Nihayet mürtezika arasında zikredilen son görevli ise vakfın tamamının yönetiminden sorumlu olan *mütevellidir*. Tablodan da anlaşılacağı gibi vakfiyeye göre vakfın hayrat birimleri Zaviye {Yeşil Cami, Yeşil Türbe ve Yeşil İmareti (Yeşil Aşevi)}, Medrese ve Ak Türbe olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir. Mürtezikanın tamamına aynî ücret ödenmemiş olup ödenen nakdî ve aynî ücretler de vazifeye göre değişiklik göstermiştir. Nakdî ücretler günlük bir dirhem ile yirmi dirhem arasındadır. Aynî ücretler de farklı olup; mürtezikanın bir kısmına fodla denilen zaviye ekmeği verilmiş, bir kısmına ise değişen miktarlarda buğday, arpa veya pirinç tahsis edilmiştir. Aralarında sadece buğday veya buğdayla birlikte arpa ya da her üçünden de ödenenler vardır. Vakfiyede yer almadığı halde muhasebe defterlerinde zaman zaman çeşitli kişi ya da kurumlara değişen miktarlarda yardım niteliğinde ödemeler yapıldığı görülmektedir. Ancak bu tür ödemelere vakfın bütçe fazlası verdiği dönemlerde rastlanmıştır.

Vakfiyede bazı görevlilerde bulunması gereken şartlar açık ve net bir şekilde belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda vakfiyede nitelikleri belirtilen görevliler gösterilmiştir:

Görevli	Görevlide Aranılan Nitelikler
şeyh-i zaviye	emr-i bi'l-ma'rûf görevini yerine getirebilme, güzel nasihatlerde bulunabilme ve zaviyenin imkânlarından yararlandırabilme
imam	mütedeyyin ve beş vakit namazda imamlık yapabilecek derecede bilgi sahibi olma
müezzin	namaz vakitlerinde ezan okuyabilme
kâtib	az veya çok vakfın bütün gelir ve giderlerini kayıt edebilme
cûzhanlar	hafızlık, düzgün kıraat sahibi olma ve her gün bir araya gelerek otuz cûzden birini okuyabilme
müderris	aksâmu's-şer'îyyâtı bilme, müşkilâtı çözebilme, kullanılan kitaplardaki yanlış ve hataları bulmakla meşgul olabilme, gönlü bâtıla meyletmeme, sıradan halk ve câhillerle yüz-göz olmama, emsaline uygun bir şekilde şer'îatı ve âlet ilimlerini öğretmeye devam edebilme ve kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın görevi terk etmeme
muid	işlenen dersleri öğrencilere tekrar anlatabilme, ders günlerinde işlenen dersleri öğrencilere tekrar anlatmakla meşgul olabilme, kabul edilebilir mazereti olmaksızın görevi terk etmeme ve içlerinden daha ehil olanının öğrencilere imamlık yapabilmesi

40*

40* Satır numaraları tarafımızdan eklenmiştir.